

*Amicus cognoscitur amore, more, ore, re*¹

Märt Tänava 90

Äsja täitus Märt Tänäval, elupõlisel legendaarsel Tartu Ülikooli vanaaja ajaloo õppejõul, Eesti autoriteetseimal Rooma ajaloo tundjal ja Eesti Akadeemilise Orientaalseltsi auliikmel 90 eluaastat. Küllap on kõigil meie *alma mater*'is viimase enam kui kuue aastakümne jooksul ajalugu õppinud meestel ja naistel – ja neid on sadu – tema kohta rääkida mõni tore heatahtlik lugu. Neil aegadel, kui kõik kohad olid täis „seltsimehi“, oli Märt Tänava üks neid auväärseid persoone, kelle kohta minu kaastudengid omavahel ütlesid ikka „härra Tänava“ – ja selle tiitliga austati väheseid ajaloo õppejõude.

Tartlane Märt Tänava sündis 8. augustil 1934. aastal. Ta lõpetas 1953. aastal Hugo Treffneri Gümnaasiumi (toonane Tartu 1. Keskkool) hõbemedaliga ja 1958. aastal Tartu Riikliku Ülikooli ajaloolasena. Ajalookandidaadi kraadi kaitses ta TRÜ-s 1974. aastal väitekirjaga „Военная организация Римской республики (до реформы Мария)“ („Rooma vabariigi sõjaline organisatsioon kuni Mariuse reformideni“). Alates 1958. aastast töötas ta TRÜ-s vanaaja ajaloo õppejõuna ning kuni 1976. aastani üldajaloo kateedri õpetaja ja vanemõpetajana, seejärel dotsendina kuni emeriteerumiseni 1999. aastal. Märt Tänava on avaldanud teadusartikleid väljaannetes „Studia orientalia et antiqua“, „TRÜ ajaloo küsimusi“ ja „Tartu Ülikooli ajalugu“. Mitme põlvkonna ajalootudengite õpinguid on hõlbustanud tema tõlgitud, 1965. aastal ilmunud kõrgkooliõpik „Vana-Kreeka ajalugu“. Märt Tänava on eestikeelsete entsüklopeediate ENE ja EE vanaaja artiklite ning märksõnade põhiautor.

1 Sõpra tuntakse armastusväärsest, käitumisest, kõnest, tegudest.

Märt Tánava õpilaste hulka kuulub mitu tuntud vanaaja uurijat, olgu siinkohal nimetatud varalahkunud legendaarne egiptoloog Sergei Stadnikov (1956–2015), praegune juhtiv Vana-Kreeka uurija ja vanaaja ajaloo õppejõud kaasprofessor Mait Kõiv, keda võib pidada Tánava peamiseks mantlipärijaks, aga ka rahvusvahelise tuntusega Lähis-Ida vanaaja kultuuride tundjad assürioloog-hettitoloog Vladimir Sazonov ja arabist-iranist Üllar Peterson ning muistse Kartaago ja Rooma suhteid uurinud ajaloolane ja sotsioloog Henn Käärrik. Ka pärast emeriteerumist on härra Tánava pidanud tihti juhendaja või retsensendina kolleege nõustama. 1999. aastal tunnustati tema pikaajalist viljakat õppetegevust Tartu Ülikooli medaliga.

Siinkirjutajagi on tänulik aastakümnete jooksul saadud rohkete väärt õpetuste ja nõuannete eest. Kõigepealt oli Märt Tánava esimesel kursusel meie kursusejuhendaja. Loomulikult saime samal ajal kahe semestri jooksul kaks loengut nädalas, mis hõlmasid ikka väga süstemaatiliselt vanaaja ajalugu. Lõpus pidime sooritama kaks tõsist suulist eksamit. Nõudliku õppejõu käest oli päris raske saada hinnet, millega rahule jääda, aga aine ise oli nii kütkestav, et mitmedki meist, samuti ma ise, olime üllatunud, nähes matriklis hinnet „väga hea“!

Pidime kirjutama ka kursusetöid. Tollal oli see üsna vaevanõudev käsitöö. Väited pidid olema argumenteeritud ja faktidega korralikult põhjendatud, viitamine aga äärmiselt hoolikas, nii et iga punkt ja koma oleksid õiges kohas. Tohutult palju oli siis abi hr Tánava rahulikust juhendamisest, kuidas üldse teaduslikku tööd üles ehitada. Kui mul endal aastakümneid hiljem taasavatud usuteaduskonnas teadusliku töö aluseid tuli õpetada, siis juhtus korduvalt, nagu teoloogiatudengid mulle hiljem ütlesid, et ma olevat hoogu sattununa ikka kinnitanud: „Aga härra Tánava õpetas omal ajal nii, ja nii peab ka olema!“ Koguni Vana Testamendi külalisprofessor Vello Salo juhtus 1993. aastal seda kuulma ning rõõmustas, et ei pidanud teadustöö aluseid ja viitamisreegleid ise seletama, vaid aktsepteeris täielikult, mida Märt Tánava oli mulle kunagi õpetanud!

Aga orientalistid peavad küll selle eest hr Tänavale eriti tänulikud olema, et omal ajal Tartu Riiklikus Ülikoolis orientalistikaring üldse alles jäi ja tegutseda sai. Üliõpilaste ja ka Eesti kultuuritegelaste seas väga populaarne Linnart Mälli juhendatav orientalistikaring sattus 1978. aasta kevadtalvel pärast mõnda üritust tagakiusamise alla. Selles olid „süüdi“ seal esinenud eestiaegsed õppejõud ehk „kahtlased tegelased“, keda kommunistid just eriti ei soosinud – Uku Masing ja Leo Leesment. Kiusajate hulka kuulusid TRÜ kommunistidest prorektorid Uno Palmi ja Herbert Metsa ning muidugi KGB Tartu osakond. Puhkes suur skandaal, Linnart Mällil keelati üldse juhendamine ja isegi sõna „budism“ oli ettekannete peal kirjades välistatud.² Lõpuks kinnitati ajaloo osakonna juhataja professor Herbert Ligi soovitusel orientalistikaringi ametlikuks teadusjuhendajaks Märt Tänav. See oli väga hea lahendus, sest nii sai Linnart Mäll oma teemasid edasi juhendada ja lisaks õhutas hr Tänav mitut ringi liiget, kes olid hoopis füüsika- või filoloogiatudengid, huvituma tõsiselt ka vanaaja ajaloost. Orientalistikaring sai raskel ajal päästetud. Ülim tänu selle eest!

Soovin juubilarile paljude toona vanaaega ära armunud kunagiste kaastudengite ja loomulikult tänulike orientalistide poolt veel rohkesti aastaid, tugevat tervist, rõõmsat meelt ning palju jaksu ikka meid oma teadmistega aidata! Heatahtliku õpetaja Märt Tänav kohta peab paika vanade roomlaste ütlus: *Fortiter in re, suaviter in modo*.³

Tarmo Kulmar

2 Nende sündmuste kohta loe lähemalt: Tarmo Kulmar. Idamaahuvi hiilgeaeg Eestis: Tartu Riikliku Ülikooli Üliõpilaste Teadusliku Ühingu orientalistikaringi viis esimest aastat. – *Idakiri. Eesti Akadeemilise Oriantaalseltsi aastaraamat 2017*, Tartu: Eesti Akadeemiline Oriantaalselts 2018, lk 7–24, eriti lk 10, joonealune viide 11.

3 Tegudes kindel, vormis leebe.